

Prekursorstwo Denise Scott Brown: Wyzwania w badaniu współczesnego rozwarstwowanego miasta, socjologii przedmieść i symboliki domu

Denise Scott Brown: A Precursor in Encoding Complexities and Challenges of Contemporary Stratified Urban Life, Suburban Sociologies, and the Symbolism of Postmodern Housing

Streszczenie

Denise Scott Brown, jedna z czołowych postaci urbanistyki postmodernizmu, odegrała pionierską rolę w tworzeniu nowych metod analizy krajobrazu architektonicznego, opowiadając się za włączeniem do głównego nurtu badań postmodernistycznego doświadczenia miasta i środowiska mieszkaniowego. Artykuł przedstawia koncepcje Denise Brown przemawiające za zmianą paradygmatu modernistycznego, formalistycznego i funkcjonalnego rozumienia miasta. Jej dążeniem było przekształcenie myślenia o socjologii miasta przy zastosowaniu postmodernistycznych metod analizy urbanistycznej. Metody – za jej czasów kontrowersyjne – zdążyły wejść do kanonu analiz urbanistycznych współczesnego miasta. W scenach życia codziennego dokumentowała interakcje społeczne, rozważała nad złożonością ponowoczesnego doświadczenia biedy i bogactwa, krytyką postępującej komercjalizacji wizerunku miasta czy ubogości formalnie zaplanowanego krajobrazu miejskiego oraz wernakularnej architektury amerykańskiego miasta XX wieku. W jej repertuarze znajdowała się fotografia, kolaż, leporello, aktywna socjoplastyka, dzięki którym skupiała uwagę planistów na symbolikę popularną, konsumpcyjną, przedstawiającą żywe miasto. Jej metodologia skupiała się na odkodowywaniu urbanistyki w ujęciu empirycznym, realnym i doświadczalnym. Była prekursorką socjologicznie uwarunkowanych studiów nad społeczeństwem postmodernistycznym i jego ucieleśnieniem w formie podmiejskich willi, które bada w swoim *Learning from Levittown*. Zastosowała nową metodologię krytyczną, ale włączającą obserwację złożoności i wyzwań współczesnego krajobrazu miejskiego.

Abstract

Denise Scott Brown a trailblazing architect and advocate for postmodernism played a pivotal role in reshaping the architectural landscape by championing the inclusion of postmodern urban and housing experience. The paper focuses on the transition from modernist formalist and functional understanding of the city, towards postmodern urban methods as represented by DSB, photography, collage, active socioplastics, attention to consumerist symbolism, as a means of encoding the empirics of urbanism, the living cities. In everyday scenes she documented social interactions, meditated on complexities of postmodern experience of poverty and wealth, criticism of increasing commercialization of the image of the city, and muteness of formally planned urban scape, and architectural vernacular of twentieth century American city. She was a precursor in her socially informed studies of postmodern society and its embodiment in suburban housing, such as in "Learning from Levittown". She applied the new methodology and critical yet inclusive observation of complexities and challenges of contemporary cityscape.

Słowa kluczowe: socjologia miasta, socjoplastyka, urbanistyka postmodernizmu

Keywords: Suburban Sociologies, Socioplastics, Postmodern Urbanism

*Olga CHRZANOWSKA, dr inż. arch., Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechnika Łódzka / Olga CHRZANOWSKA, Dr. Eng. Arch., Faculty of Civil Engineering, Architecture, and Environmental Engineering, Lodz University of Technology, <https://orcid.org/0000-0001-6939-9249>, mail: olga.chrzanowska@p.lodz.pl

WSTĘP

Niniejsza praca badawcza skupia się na opisie niezwykle go wkładu Denise Scott Brown w rozwój metod badań współczesnego miasta, koncentrując się na jej wysiłkach na rzecz wzmocnienia inkluzyjnej postawy wobec postmodernistycznego krajobrazu miejskiego i postmodernistycznego środowiska mieszkaniowego. Urodzona w Zambii i wykształcona w Republice Południowej Afryki, Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych, Denise Scott Brown, korzystając ze swojego bogatego i pełnego doświadczenia urbanistyki dwudziestego wieku, znacząco wpłynęła na multidyscyplinarne podejście do studiów miejskich. Z architektoniczno-urbanistycznym wykształceniem jej kariera ewoluowała, włączając spostrzeżenia socjologiczne i antropologiczne do metodologii projektowania i badań środowiska miejskiego. Ta wyjątkowa mieszanka dyscyplin pozwoliła Brown płynnie poruszać się pomiędzy różnymi aspektami złożoności życia miejskiego i postrzegać miasta nie tylko jako przestrzenie fizyczne, ale jako dynamiczne byty kształtowane przez interakcje międzyludzkie i siły kulturowe.

Jednym z głównych wkładów Denise Scott Brown w architekturę i urbanistykę było jej poparcie dla kontekstualizmu i złożoności w projektowaniu. Jej prace podkreślały znaczenie uwzględnienia kontekstu społecznego, kulturowego i historycznego miejsca podczas projektowania budynków i przestrzeni miejskich. Podejście to podważyło modernistyczne pojęcie „czystej karty” i opowiadało się za bardziej zróżnicowanym i włączającym procesem projektowania, który odzwierciedlałby ideały różnorodności i inkluzyjności. Brown jako partnerka w Venturi, Scott Brown and Associates była kuratorką eksplozji postmodernistycznej teorii i projektowania w Stanach Zjednoczonych. Dostępne publikacje na temat Denise Scott Brown obejmują *Out of the Ordinary* Davida B. Brownlee (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001), ta pozycja jest kompleksowym stadium pracowni Roberta Venturiego, Denise Scott Brown and Associates. Praca opierała się również na tekstach Stanislaus von Moss, jak choćby jego *Venturi, Rauch, and Scott Brown* (von Moss, 1987). Należy zwrócić uwagę na własne publikacje DSB, takie jak: *Soane Medal Lecture* (Scot Brown, 2018), *Learning from Las Vegas* (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972) czy kilka esejów, których współautorem jest Robert Venturi, w *Iconography and Electronic on a Generic Architecture* (Venturi, 1996).

CEL I ZAKRES BADAŃ

Artykuł zagłębia się w życie, twórczość i działalność Scott Brown, podkreślając jej silny wpływ na zmianę postrzegania postmodernizmu w domenie miejskiej. Głównym celem niniejszego opracowania jest przedstawienie głównych wątków rozumienia przez Denise Brown kultury postmodernistycznej zreifikowanej w pejzażu miejskim, jej nowych metod badania, rozumienia życia na przedmieściach i jego symboliki, a także „aktywnej socjopolastyki” wykorzystywanych przez VSBA (Venturi, Scott Brown Associates) w projektach budynków mieszkalnych. Pytanie badawcze postawione w tym opracowaniu brzmi: w jaki sposób Denise Scott Brown doszła do swoich prekursorских postmodernistycznych metodologii urbanistycznych i czy są one nadal wykonalne we współczesnych badaniach środowiska mieszkaniowego?

INTRODUCTION

This research paper embarks on an exploration of Denise Scott Brown's remarkable contributions to architecture, focusing on her efforts to amplify inclusive attitudes toward the Postmodern cityscape and Postmodern vernacular housing. Born in Zambia and educated in South Africa, the United Kingdom and the United States, Denise Scott Brown's diverse background significantly influenced her multidisciplinary approach to urban studies. Trained as an architect and planner, her career evolved to incorporate sociological and anthropological insights into her design and research methodologies. This unique blend of disciplines allowed Scott Brown to navigate the complexities of urban life and envision cities not merely as physical spaces, but as dynamic entities shaped by human interactions and cultural forces.

One of Denise Scott Brown's major contributions to architecture was her advocacy for contextualism and complexity in design. Her work emphasized the importance of considering the social, cultural, and historical context of a site when designing buildings and urban spaces. This approach challenged the Modernist notion of the 'blank slate' and advocated for a more nuanced and inclusive design process that resonated the ideals of diversity and inclusivity. As a principal of Venturi, Scott Brown, and Associates she curated the explosion of Postmodernist theory and design in the United States.

Available publications on Denise Scott Brown include David B. Brownlee's 'Out of the Ordinary' (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001), comprehensive research on Robert Venturi, Denise Scott Brown and Associates. Other texts include Stanislaus von Moss's *Venturi, Rauch, and Scott Brown* (von Moss, 1987), and her own publications, such as *Soane Medal Lecture* (Scott Brown, 2018), *Learning from Las Vegas* (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972), several essays jointly coauthored with Robert Venturi in 'Iconography and Electronic upon a Generic Architecture' (Venturi, 1996).

AIM OF THE STUDY

This paper delves into Scott Brown's life, work, and advocacy, highlighting her profound influence in reshaping perception of Postmodernism within the architectural domain. The main aim of this study is to present the main themes in DSB's understanding of Postmodern culture reified in the cityscape, her new methods of studying, understanding the suburban life and its symbolism, and also active socioplastics used by VSBA in their residential designs. The research question posed in this study is: How did Denise Scott Brown arrive at her precursory Postmodern urban methodologies, and are they still viable in contemporary housing environment research?

The plan of this study is to first present an overview of the state of research on Denise Scott Brown's urban theory. Then the paper delves into the DSB's career trajectory in urban complexity studies. This

Celem niniejszego opracowania jest w pierwszej kolejności przedstawienie przeglądu stanu badań nad teorią miasta opracowanych przez Denise Scott Brown. Następnie w artykule ukazano trajektorię kariery DSB, która doprowadziła ją do nowych idei w badaniach miasta. W tej części omówiono wpływy biograficzne i znaczenie podróżowania w kształtowaniu pomysłów DSB na analizy i interwencje w miastach ponowoczesnych. Następnie artykuł koncentruje się na konkretnych metodach, które DSB używa w odkodowaniu złożoności i wyzwań postmodernistycznego życia miejskiego i postmodernistycznego budownictwa mieszkaniowego. W tej części zwrócono uwagę DSB na kwestie, które do dziś są źródłem konfliktów miejskich, pod względem socjologicznym i formalnym, takie jak społeczeństwo rozwarstwiające się czy przepełnienie miasta komercyjnymi obrazami w postaci reklam. W badaniach prezentowane są jej narzędzia i metody badawcze, fotograficzne odczytania postmodernistycznej socjologii miasta, aktywnej socjoplastyki, postmodernistycznego teoretyzowania kultury w formie zagłębiania się w symbolikę życia na przedmieściach. W podsumowaniu przedstawiono współczesne implikacje i zastosowania badań Denise Scott Brown dotyczących złożoności miejskiej i badań nad postmodernistycznymi wyzwaniami życia w mieście.

METODY

W opracowaniu wykorzystano metodę badania biograficznego w poszukiwaniu motywów i zrozumienia unikatowego dla Denise Scott Brown postmodernistycznego „doświadczenia ponad granicami narodowymi, kulturowymi i tradycyjnymi” (Bornat, 2008). Pozwala to na interpretację motywów działania DSB i określenia środowiska, które ukształtowało jej oryginalne podejście. Celem badania jest odkrycie motywów stojących za wprowadzeniem przez DSB nowych metodologii do badań miejskich oraz opisanie ich. W tekście wykorzystano metodę analizy historycznej w oparciu o biografię architektki. W pracy zastosowano również metodę analizy porównawczej, ukazując relację pomiędzy różnymi koncepcjami urbanistycznymi DSB, w tym postmodernistycznej analizy symboli wizualnych oraz socjologii podmiejskiej.

W artykule wykorzystano także metodę badań opisowych, mając na celu określenie cech charakterystycznych postmodernistycznej metodologii badań nad urbanistyką i środowiskiem mieszkaniowym. W badaniach nad nowoczesną urbanistyką refleksja nad historią i korzeniami postaw badawczych i idei wydaje się istotna dla lepszego zrozumienia całego zjawiska. Badania narracyjne zapewniają większą czytelność materiału oraz większą podmiotowość postaci które brały udział we współtworzeniu określonych koncepcji (Andrews, 2000). Głębokie i dokładne badanie ewolucji idei teorii miasta postmodernistycznego mogłoby pomóc w lepszym zrozumieniu jego mechanizmów i trwającej wciąż dynamicznej transformacji. Dla lepszej wizualizacji wyników badań i analizy, część wyników badań została zaprezentowana w postaci odręcznych szkiców.

KARIERA DSB W OBSZARZE BADAŃ ZŁOŻONOŚCI MIAST

Biografię powszechnie traktuje się jako punkt wyjścia do dyskusji nad jej wpływem na ścieżki kariery twórców. W tej części zostaną przedstawione badania nad historią

part comments on biographical influences and the importance of travelling in shaping DSB's ideas for Postmodern city research and interventions. Next, the paper focuses on decoding the complexities and challenges of Postmodern urban life and Postmodern housing. This part focuses on DSB's attention to the issues that are to this day a source of city conflicts, sociologically and formally such as stratified society or the overflow of commercialist imagery in the city. The research presents her tools and methods of research, her photographic readings of Postmodern urban sociology, active socioplastics, Postmodern culture theorization in form of dwelling into symbolism of Postmodern suburban life. The Conclusions section presents the legacy and contemporary implications of Denise Scott Brown's urban complexities and Postmodern life challenges studies.

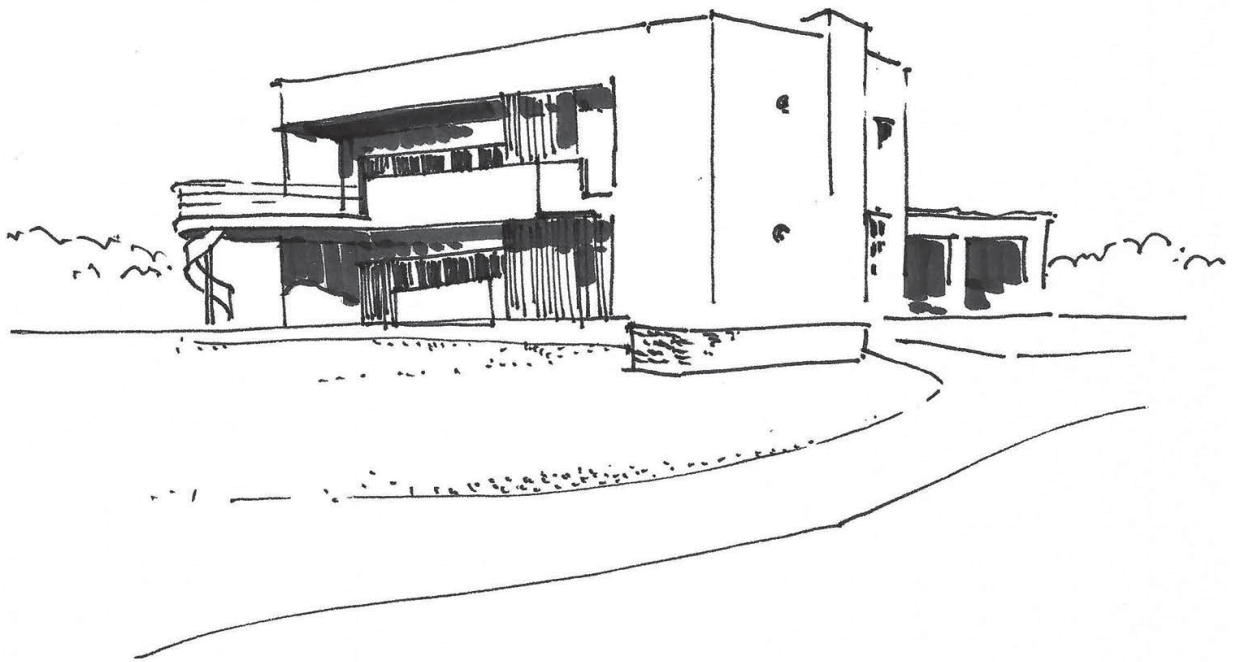
METHODS

The study utilizes the method of biographical study in search for the motives and understanding Denise Scott Brown's 'experience across national, cultural and traditional boundaries' (Bornat, 2008). It allows a formal interpretation of the motives of the studied persona, their means and powers shaped by their own will and the environment that helped shape them. The study's objective is to rediscover the motives behind DSB's introduction of new methodologies into urban studies. The biographical analysis is used as a historical method, in researching DSB's motives and actions. This study utilizes comparative analysis reflecting on various ideas that DSB introduced in Postmodern urban design of the symbolism of suburban sociology.

This paper also uses the method of descriptive research, with the intent to define the characteristics of a certain urban methodology, in this case, Postmodern. In studies on the housing environment, reflection on the history and roots of certain ideas seems to be of importance for better understanding the phenomenon. The narrative research ensures a wider audience and inclusivity in sharing research findings (Andrews, 2000). A deep and careful study of the evolution of urban theory could develop a better understanding of certain mechanisms and their objectives for the contemporary urban sociologies. For better presentation of the analytic findings and certain aspects of DSB's life, several hand-drawn illustrations were introduced as a supplement to the text.

DSB'S CAREER TRAJECTORY IN URBAN COMPLEXITY STUDIES

Biography is generally taken as a starting point in discussing the impact on career trajectories. This part will show the research into the family histories and the reasons why Denise pursued architecture and urban studies. The life of Denise Scott Brown was full of travels, many of which were motivated by pursuing novel educational possibilities. Denise

II. 1. Norman Hanson, Willa w stylu międzynarodowym rodziny Lakofskich, Johannesburg, RPA, 1930. © Piotr Adamski adaptacja fotografii Denise Scott Brown

III. 1. Norman Hanson, Lakofski's Family International Style Villa, Johannesburg, South Africa, 1930. © Piotr Adamski adapted from Denise Scott Brown

rodzinną oraz powody, dla których Denise podjęła studia architektoniczne i urbanistyczne, a także jej dalsze losy. Życie Denise Scott Brown było pełne podróży, z których wiele było motywowanych poszukiwaniem nowych możliwości edukacyjnych. Denise Scott Brown (z domu Lakofski) urodziła się w Kitwe w Rodezji Północnej (obecnie środkowa Zambia, prowincja Copperbelt) w 1931 roku (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001, 4), gdzie jej dziadkowie wyemigrowali z Łotwy i Litwy.

W 1933 roku jej rodzice przenieśli się do Johannesburga. Rodzina mieszkała w willi w stylu międzynarodowym (II. 1) projektu Normana Hansona (Scott Brown, 2018, 9). Białe sześcian z ogromnymi przeszkleniami i kręconymi białymi schodami łączyły streamlinowy balkon z parterem w koncepcji corbusierowskiej. Willa o starannie geometrycznej formie, z płaskim dachem, była rzeczywiście przykładem corbusierowskiej „umiejętnej, rygorystycznej i wspaniałej gry brył pod światłem”. Później rodzina przeprowadziła się do domu przy Parkview zaprojektowanego w stylu Franka Lloyda Wrighta (Scott Brown, 2018, 9).

Młoda Denise latem rozpoczyna pracę jako asystentka architekta w Johannesburgu i studiuje na Uniwersytecie Witwatersrand. W 1952 przenosi się do Londynu i zostaje przyjęta do Architectural Association School (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001, 5). Podczas jej pobytu trzy główne motywy zdawały się kierować jej fascynacjami nad życiem miejskim i mieszkalnictwem. Pierwszą z nich była architektura brutalizmu reprezentowana przez Smithsonów. Drugą inspiracją był John Soane i jego lektury dotyczące klasycyzmu i manieryzmu. Trzecim motywem przewodnim DSB był socjalizm i idee witalnego życia miejskiego i niedrogich mieszkań publicznych (Scott Brown, 2018, 25). W tym okresie DSB współpracowała ze swoim ówczesnym mężem Robertem Scottem Brownem w kilku biurach architektonicznych w Europie i Afryce, m.in. u Erno Goldingera i Giuseppe Vacaro, projektując głównie budynki mieszkalne wielorodzinne.

Scott Brown (née Lakofski) was born in Kitwe, Northern Rhodesia (now central Zambia, Copperbelt Province) in 1931 (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001, 4), where her grandparents emigrated from Latvia and Lithuania.

In 1933, her parents moved to Johannesburg. The family lived in a 1930s International Style Villa (III. 1) by Norman Hanson (Scott Brown, 2018, 9). A white cube with enormous glassing and spiral white staircase linking the ship-like balcony with the ground was a reminiscence of Corbusiean Modernist design. Carefully geometrically shaped, flat roofed, the villa was indeed an example of 'Architecture is the masterly, correct and magnificent play of masses brought together in light'. Later on, the family moved to the house in Parkview designed in Frank Lloyd Wright's style (Scott Brown, 2018, 9).

Young Denise began working as an architect's assistant in Johannesburg in the summers and studied at the University of Witwatersrand. In 1952, she moved to London and was admitted to the Architectural Association School (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001, 5). During her stay there, three themes seemed to guide her research into studies of urban life and housing. The first one was Brutalism architecture represented by the Smithsons. The second was John Soane and his readings concerning Classicism and Mannerism. The third was socialism and ideas of vital urban life and affordable public housing (Scott Brown, 2018, 25). She co-worked with her then husband Robert Scott Brown in several architectural firms in Europe and Africa, such as Erno Goldinger's and Giuseppe Vacaro's, designing mainly residential buildings.

In 1958, Denise finally relocated to the United States where her career gained true momentum.

W 1958 roku Denise ostatecznie przeniosiła się do Stanów Zjednoczonych, gdzie jej kariera nabrała prawdziwego rozpędu. Wraz z Robertem Scottem Brownem dostają się na studia podyplomowe z zakresu planowania przestrzennego i miejskiego na Uniwersytecie Pensylwanii, w którym DSB rozpoczyna pracę pedagogiczną w 1960 r., i poznaje Roberta Venturiego (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001, 7). W tym czasie nauczanie urbanistyki Uniwersytetu Pensylwanii uległo znacznej zmianie w związku z włączeniem nauk społecznych do teorii planowania urbanistycznego. Denise interesowała się nowatorskim obszarem socjologii miasta, którego nauczał ją Herbert Gans. Jego *Levittowners: Ways of Life and Politics in a New Suburban Community* (Gans, 1955) dostarczył wielu jego studentom, w tym Denise Scott Brown, informacji o postmodernistycznej teorii miasta, badaniach społeczności i adaptacji mieszkańców do postmodernistycznego życia na amerykańskich przedmieściach.

POSTMODERNISTYCZNE WYZWANIA ŻYCIA MIEJSKIEGO W ROZWARSTWIONYM SPOŁECZEŃSTWIE

Fotografia jako narzędzie do odkodowywania postmodernistycznych wyzwań życia miejskiego DSB zaczęła towarzyszyć jej już lat 40. XX wieku, co czyni ją pionierką w tym obszarze. Na decyzję Denise o studiowaniu architektury miała wpływ jej matka, która sama studiowała architekturę. Prywatnie kształcona Denise pobierała lekcje plastyki, ale szczególnie ważne dla jej prekursorstwa były liczne podróże z rodzicami po Afryce Południowej. Podczas nich mogła ona doświadczyć prawdziwej sprzeczności i złożoności krajobrazu miejskiego i stylów architektonicznych. W swojej biografii wspomina uderzającą liczbę różnych typów budynków mieszkalnych w Republice Południowej Afryki, które chętnie fotografowała. Jako nastolatka badała wszystko, od chat Zulu, tradycyjnych afrykańskich domów wiejskich z wpływami arabskimi, ręcznie malowanych tradycyjnych domów (Il. 2), po kolonialny klasycyzm holenderski i eklektyczne rezydencje na przedmieściach Johannesburga (Scott Brown, 2018, 10-11).

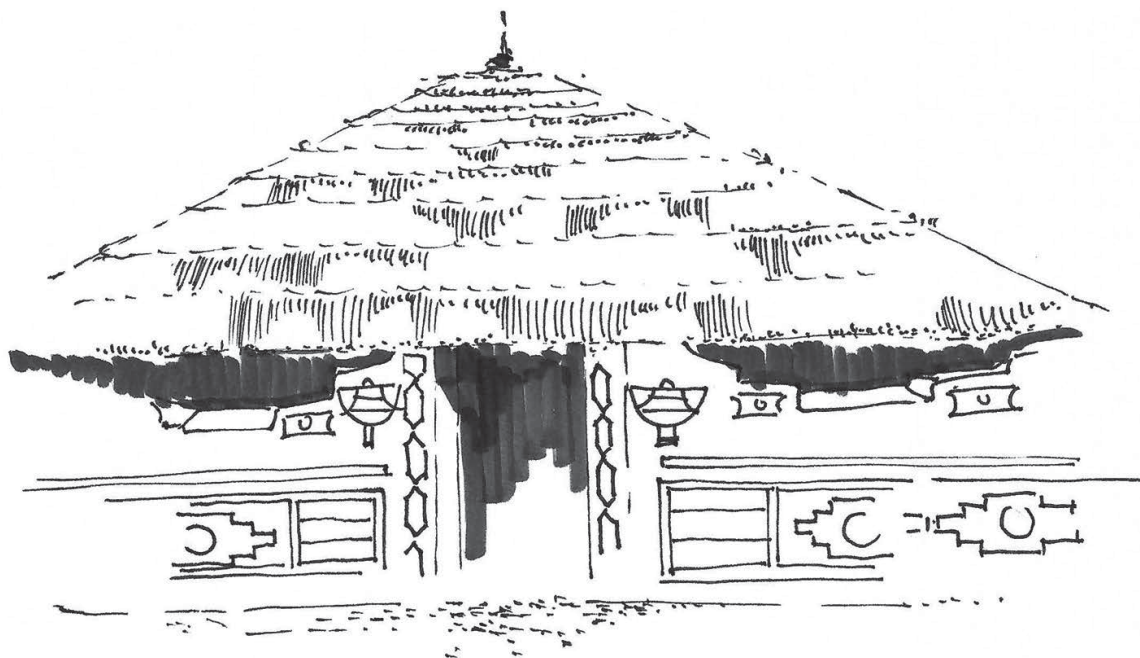
She applied with Robert Scott Brown to the graduate programme in land and city planning at the University of Pennsylvania, where she began teaching in 1960, and met Robert Venturi (Brownlee, De Long, Hiesinger, 2001, 7). The University of Pennsylvania's urban scope at that time had shifted heavily towards the inclusion of social sciences into urban planning theory. The novel area of urban sociology as taught by Herbert Gans became of great interest to Denise. His *Levittowners: Ways of Life and Politics in a New Suburban Community* (Gans, 1955) informed many of his students', including Denise Scott Brown's, thinking on Postmodern urban theory, community studies, and residents' adaptation to Postmodern American suburban living.

POSTMODERN CHALLENGES OF URBAN LIFE IN STRATIFIED SOCIETY

The photographic readings of Postmodern challenges of urban life by DSB have begun as early as in the 1940s, which makes her a pioneer in this field. Denise's choice to study architecture was influenced by her mother, who herself studied architecture. Privately tutored, Denise was schooled in art, and travelling with her parents through South Africa she was able to acknowledge the whole array of architectural experience. In her biography she reminisces on striking complexity of various residential types of South Africa that she eagerly photographed. As a teenager, she documented everything from Zulu huts, traditional African village houses with Arab influences, hand painted traditional houses (Ill. 2), to colonial Dutch Classicism, and eclectic residences of Johannesburg suburbia (Scott Brown, 2018, 10-11).

Il. 2. Ręcznie malowany tradycyjny dom Afrykański, RPA, lata 40 dwudziestego wieku. © Piotr Adamski adaptacja fotografii Denise Scott Brown

Ill. 2. Hand-Painted Traditional South African House, South Africa, around 1940. © Piotr Adamski adapted from Denise Scott Brown

Już wtedy, jako młoda nastoletnia dziewczyna, fascynowała się wyzwaniami integracji miejskiego życia. Jej uwadze nie umknęły również pierwsze symbole postmodernistycznej ikonografii kapitalistycznej, fotografowane przez nią pasjami, ciągnące się na przedmieściach Johannesburga billboardy Coca-Coli i Sprite odzwierciedlały rosnącą komercjalizację miasta jako młodego, kosmopolitycznego ośrodka styku kultur i ekonomii. Jednocześnie DSB obserwowała miasto jako postkolonialny palimpsest z segregacją klasową i rasową, będący oznaką wczesnego modernistycznego planowania przestrzennego w regionie wydobycia złota i kruszców. Wszystkie te dwuznaczności ponowoczesnego życia, młoda DSB starannie dokumentowała i uważnie obserwowała.

W ciągu swojego życia Denise intensywnie fotografowała wszystkie trzy kontynenty, na których mieszkała (Afrykę, Europę, Amerykę Północną). Fotografia była jej sposobem dekodowania empirii urbanistyki, odkodowania żywych miast. W scenach życia codziennego ukazywała interakcje społeczne, przedepy w brutalistycznych osiedlach Londynu, złożoność ponowoczesnego doświadczenia biedy i bogactwa w Johannesburgu, rosnącą komercjalizację wizerunku miasta oraz wernakularnej architektury XX-wiecznego amerykańskiego miasta.

Wyzwania rozwarstwionego społeczeństwa i jego reprezentacja w urbanistyce i architekturze znajdowały się w centrum zainteresowań DSB. Opisuje ona siebie i swoich rówieśników jako pokolenie, które „spogląda wstecz ze złością” (Scott Brown, 2018, 25), które było głęboko zaniepokojone – jak to postrzegali – niepowodzeniem architektury modernistycznej w realizacji lub wspieraniu bezklasowego i inkluzyjnego społeczeństwa. Korzenie i idee stosowania popularnych symboli przez VSBA można prześledzić w brytyjskich, przed postmodernistycznych koncepcjach „aktywnej socjoplastyki” Smithsonów. Koncepcja używania symboli popularnych w projektowaniu architektonicznym była jednym ze znaków rozpoznawczych pracowni Venturi, Scott Brown and Associates. Jej celem było zaproponowanie inkluzji w symbolice architektonicznej. W tym celu zespół decydował się często na używanie znaków kultury masowej oraz kultury popularnej w swoich projektach, realizując tym samym idee bezklasowego projektowania postmodernistycznego. Ta koncepcja jest używana do dzisiaj w wielu postmodernistycznych realizacjach.

Podczas swoich wykładów na Uniwersytecie Pensylwanii DSB w oryginalnych fotografiach uczulała studentów na konieczność uchwycenia intensywności postmodernistycznego doświadczenia miejskiego. Jak sama twierdzi: „Penn [University of Pennsylvania] miał pokaźną kolekcję slajdów architektonicznych, ale mogłam ją uzupełnić o afrykańskie i europejskie przykłady folklu i popu, budynków przemysłowych, architektury lat 30. XX wieku oraz budownictwa ludowego, lokacyjnego i masowego. Jeśli chodzi o Filadelfię, miałam slajdy przedstawiające przemysł i magazyny, wraz z bramami przemysłowymi miasta i rosnącą kolekcją widoków z lotu ptaka. To plus fizyka miasta i koncepcja „połączenia” prowadziły moje nauczanie i fotografię do aktywnego odczytywania pełni wzorców życia w mieście.” (Scott Brown, 2018, 53). Celem DSB było ukazanie prawdziwego współczesnego jej oblicza miasta na amerykańskich uczelniach. Niespotykana wcześniej inkluzja symboli kultury masowej czy popularnej w wykładach architektonicznych miała przyczynić się do rozwoju społecznie świadomych

It was at that time as a young girl, that she acknowledged contradictions of urban life and the first symbols of Postmodern capitalist urbanism, with Coca-Cola and Sprite billboards representing the growing commercialization of Johannesburg as a young cosmopolitan city. While still, the city stood as a class- and race-segregated post-colonial palimpsest, a sign of early Modernist zoning in the gold-mining region. All of those ambiguities of Postmodern life she carefully documented and meditated on.

During the course of her life Denise intensively photographed all three continents she lived in (Africa, Europe, North America). Photography was her way of decoding the empirics of urbanism, of decoding the living cities. In everyday scenes she documented social interactions, footpaths, complexities of Postmodern experience of poverty and in wealth, increasing commercialization of the image of the city, and muteness of formally planned urban scape in her photographs of Brutalist housing estates in London, and the architectural vernacular of the 20th-century American city.

Stratified society and its representation in urbanism and architecture was of great interest to DSB. She describes herself and her peers as the ‘look back in anger’ generation (Scott Brown, 2018, 25) that had been deeply concerned with, what they seen as, Modernist architecture failure to realize or support a classless and inclusive society. One can trace the usage of popular signage by VSBA to the British pre-Postmodernist ideals of ‘active socioplastics’ by the Smithsons. Those were the primal ideas that were to offer inclusiveness and objectivity to Postmodern socially engaged planning and design. The idea of using popular signage in the architectural design was one of the hallmarks of Venturi, Scott Brown and Associates. Its aim of representing inclusive architecture through classless symbols was later carried on by other Postmodernists, and still continues to be a vital form of architectural representation up to this day.

In her lectures at University of Pennsylvania she taught her students about the intensity of Postmodern urban experience in her original photographs. She wrote, ‘Penn had a good collection of architectural slides, but I could augment them with African and European examples of folk and pop, industrial buildings, 1930s architecture and vernacular, squatter and mass housing. For Philadelphia I had slides of industry and warehouses without end, together with the city’s industrial gateways and a growing collection of aerial views. These plus city physics and the concept of “linkage”, took my teaching and photography toward patterns of life in the city’ (Scott Brown, 2018, 53). It was her effort to represent the true image of Postmodern urbanism in architectural academia. She was a precursor in her socially informed studies of Postmodern society and its embodiment in suburban housing. Up to this day many curricula focus on the real experience of the city,

projektantów, architektów, urbanistów. Współcześnie wiele kursów akademickich z zakresu urbanistyki opiera elementy swojego programu na dogłębnej analizie i przeżyciu miasta, odkrywaniu jego *genius loci*. Dokumentację *in situ*, analizy i ostatecznie próba rozkodowania symboliki miejsca wspiera socjowrażliwą urbanistykę już na etapie studiowania. Autorskie programy DSB „Ucząc się od Las Vegas” oraz „Ucząc się od Lewittown” otworzyły nowe horyzonty dla nauczania urbanistyki.

WYZWANIE POSTMODERNISTYCZNEGO OBRAZU MIASTA: MONUMENTALNE KONTRA ZWYCZAJNE

Z mojej obserwacji wynika, że duża część zdjęć wykonywanych przez Denise Scott Brown była wykonywana podczas jazdy samochodem, autobusem, pociągiem lub z samolotu. Były to zatem obrazy postmodernistycznego miasta, w postmodernistycznym metodologicznym stylu fotografii natychmiastowej w ruchu. Czerpiąc ze swoich rozległych studiów nad socjologią miasta i zróżnicowanym środowiskiem mieszkaniowym, w 1968 roku DSB założyła studio w Yale o nazwie „Learning from Las Vegas”, do którego dołączyli Robert Venturi i Stephen Izenour. Przedstawiając niestylizowany, komercyjny język Las Vegas, DSB wraz z Venturim, Izenourem i ich studentami z Yale ustanowili precedens z niespotykanymi technikami analizy, oraz samym tematem analizy, które odąd miały być stosowane w badaniach miejskich.

Postmodernistyczny kontekstualizm w ich metodach realizował się z niezwykłą dbałością o szczegóły i „zapomniane” lub „brzydkie” przestrzenie miasta. Grupa fotografowała z wielką precyzją parkingi, tyły billboardów, heraldykę kasyn, znaki witające gości w mieście, latarnie, billboardy, stacje benzynowe, jadłodajnie przy autostradach (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972). Taka polemiczna i prowokacyjna metoda sprzeciwia się tradycyjnej idei studiów miejskich opierających się na badaniach formalnych, funkcjonalnych i komunikacji. Autorzy zaakceptowali i jednocześnie podnieśli status wernakularnej brzydoty codziennej, niestylizowanej architektury komercyjnej w swoim słynnym studium Las Vegas Strip, dokonując poważnych badań nad morfologią i analizami złożonej kompozycji urbanistycznej miasta, które zazwyczaj było przez urbanistów pomijane i rzadko kiedy traktowane poważnie. Jednocześnie Las Vegas, tak jak wcześniej Johannesburg, było swoistym pryzmatem dla wielu istniejących już od początku dwudziestego wieku motywów kształtowania środowiska urbanistycznego.

Nieformalistyczne pomysły na studia urbanistyczne były w latach siedemdziesiątych nowością i po komercyjnym sukcesie wydawniczym *Learning from Las Vegas* przyniosły znaczące zmiany w metodach analizy urbanistycznej. Sama książka była obiektem bardzo burzliwej krytyki i licznych komentarzy zarówno akademików, jak i popularyzatorów kultury architektonicznej. Wśród najaktywniejszych komentatorów znaleźli się Ada Louise Huxtable (amerykańska krytyczka architektury, zdobywczyni Pulitzera, pisząca dla the New York Times), Robert A. M. Stern (nowojorski architekt, wykładowca i pisarz), Joseph Rykwert (znany polsko-amerykański historyk architektury) i Alan Colquhoun (angielski architekt, historyk i krytyk). Koncepcje subiektywnej analizy urbanistycznej w książce były inspiracją dla wielu pojawiających się w następnych latach

with courses focusing on documenting, analysing, and decoding urban images. Her original courses ‘Learning from Las Vegas’ and ‘Learning from Levittown’ opened academic studies of urbanism to new possibilities.

CHALLENGING THE POSTMODERN IMAGE OF THE CITY: MONUMENTAL VERSUS ORDINARY

DSB has often taken photographs while carpooling, those were the images of a Postmodern city, in Postmodern methodological manner of an instant photography. Drawing from her vast studies of communities and urbanism, in 1968, she authored an architecture studio at Yale called ‘Learning from Las Vegas’. Portraying non-stylistic commercial vernacular of Las Vegas, DSB, together with Robert Venturi, Stephen Izenour, and their Yale students arrived with unusual analysis techniques that were to be used in urban studies from then on. Postmodern contextualism in their urban studies was realized in unusual attention to detail and the ‘forgotten’ or ‘ugly’ spaces in the city.

The group photographed with great precision the parking lots, the back of billboards, the heraldic of casinos, the signs welcoming guests to the city, the lanterns, the billboards, the gas stations, the highway diners (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972). Such polemical and provocative method has countered the traditional idea of urban studies based on formal, functional, and communication research. They accepted and raised the status of the vernacular ugliness of everyday non-stylistic commercial architecture in their famous study of the Las Vegas Strip, making serious studies on its morphology and analyses of its complex urban composition.

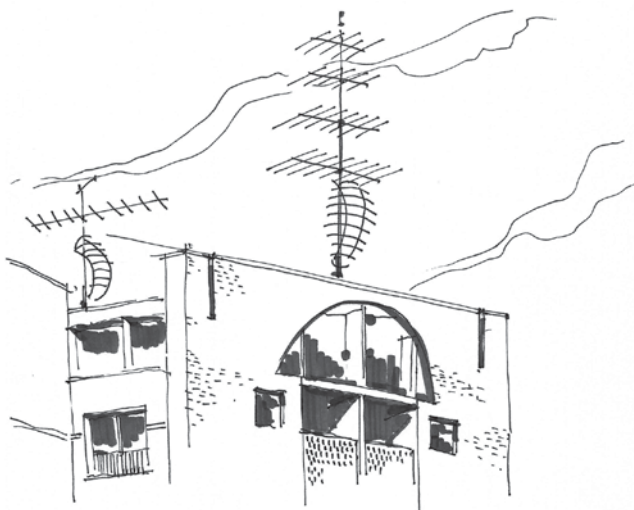
The non-formalist idea of urban study was novel at that time and the commercial success of the *Learning from Las Vegas* publication initiated the changes of the attitude toward studies of a living cities. The book was widely commented by the giants in both academic and popular architectural circles. Among the most active commentators of book’s methods were Ada Louise Huxtable (American architectural critic, awarded with Pulitzer, writing for the New York Times), Robert A. M. Stern (New York City-based architect, educator, and writer), Joseph Rykwert (famous Polish-American architectural historian), and Alan Colquhoun (English architect, historian, and critic). The book’s urban and suburban analyses fuelled many further methods of studies of city’s imagery including Polish publication by Kazimierz Wejchert of 1974 *Elementy kompozycji urbanistycznej* with his famous method of ‘impression curve’ (*krzywa wrażenia* in Polish). Wejchert’s curve was a graphical representation of emotional reactions of the observer strolling through the city, subjectively accessing visual composition, smells and noise of constantly changing city’s image.

The observation of the Real in a Lacanian sense (Eyers, 2012) was one of the novel inclusive and objective imagery of the city life that DSB and Robert Venturi pursued. The radical extraction of popular

nowych metod analizy. Jednym z przykładów może być krzywa wrażeń Kazimierza Wejcherta zawarta w jego publikacji *Elementy kompozycji urbanistycznej* z 1974 roku. Jego krzywa wrażeń odnosi się do odczuć przechodnia spacerującego miastem i dokonującego wielokrotnych subiektywnych i nieformalnych obserwacji zmieniającego się obrazu miasta, dźwięków oraz otaczających go zapachów. Taka nieformalna obserwacja „realnego” obrazu miasta w rozumieniu Iacanowskim (Eyers, 2012) stanowiła otwarcie dla nowych, inkluzywnych i żywych obrazów życia miejskiego. Ich późniejsze radykalne wyodrębnienie symboli popularnych z rzeczywistości i symboli historycznych z przeszłości w celu włączenia ich do projektów było ich celową projektywną reakcją na bohaterstwo i monumentalność modernizmu. Wątek ten jest poruszony w wywiadzie Stanisława von Moosa z Robertem Venturim i Denise Scott Brown zatytułowanym *Laughing not to cry* (von Moss, 1975). Rozmowę rozpoczyna Robert Venturi od stwierdzenia, że umiejętna obserwacja realnego obrazu miasta, obrazu architektury umożliwiła im wyrażenie „prawdziwego i intensywnego dzieła sztuki” w zgodzie z teoriami postmodernistycznego malarstwa i rzeźby. W tym ujęciu u Venturich i w plastyce postmodernizmu architektonicznego realizuje się rauschenbergowskie przedstawianie przedmiotów z ich najbliższego otoczenia (u Rauschenberga opona, koza, ślad sunącej opony na kartce, u Venturich tympanon, kolumna, sztukateryjny gzyms) jako reakcji artystycznej mającej na celu nie tyle replikację, ile komentarz do realnej rzeczywistości. VSBA w swoich późniejszych projektach w wyraźny sposób budują wizualną retorykę poprzez wydobywanie elementów historycznych i popularnych z obserwowanego świata, ich skalowanie, deformacje i wielokrotne przekształcanie w celu realizacji produkcji architektonicznej, której centrum jest komentarz i odwołanie. Znakem rozpoznawczym DSB wynikającym po części z produkcji architektonicznej VSBA, jak i z jej własnych doświadczeń urbanistycznych było przeniesienie uwagi w studiach miejskich z elementu monumentalnego na zwyczajny. W książce *Learning from Las Vegas* autorzy kwestionują modernistyczną konwencję badania obrazu miasta współczesnego. W drugiej części tej książki *Ugly and Ordinary Architecture* (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972) autorzy analizują Crawford Manor, brutalistyczny projekt wielopiętrowego osiedla mieszkaniowego w New

II. 3. Venturi, Scott Brown and Associates Inc., Guild House, Filadelfia, PA, 1961-1966. © Piotr Adamski

III. 3. Venturi, Scott Brown and Associates Inc., Guild House, Philadelphia, PA, 1961-1966. © Piotr Adamski

symbols from the reality, and historical symbols from the past, for their insertion into design was as an alleged reaction against the heroism and monumentality of the Moderns. Many of these themes were discussed in the Stanislaus von Moos's interview with Robert Venturi and Denise Scott Brown entitled *Laughing, not to Cry* 166 (von Moss, 1975). The interview began with the notion that the skilful observation of the Real made possible for Venturi to express the 'true and intensive work of art'. The extraction and re-arrangement of objects from their immediate environment, may it be temporal or physical, was an artistic reaction, aiming not for the replication, but commenting on the reality. In such an instance, the observed world and its criticism was being transformed into the means of architectural production.

The shifting of attention in urban studies from monumental to ordinary was a trademark of DSB. In their book *Learning from Las Vegas*, its authors challenge the image of the city and architecture in part two of the book *Ugly and Ordinary Architecture, or the decorated shed* (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972). They analyse Crawford Manor a Brutalist design of a high-rise residential housing estate in New Heaven and compare its symbolism to the Guild House by VSBA. A project that DSB with Robert Venturi designed in 1961–1963, which was also one of the first Housing Act residences in Philadelphia (1965–1966). The comparison stated Crawford Manor as heroic, sculptural, and original, while Guild House was represented as ordinary, conventional, and ironical.

The irony of consumerist symbolism in Guild House is embodied in the giant, out of scale antenna that was primally mounted atop of the façade (III. 3). The real satellite television antennas were mounted in the back. 'This antenna documents a situation in which it is not actually the printed word that has killed the building von Moss refers to the heraldic GUILD HOUSE over the entry] but rather the television screen that has killed the book' (von Moss, 1987, 58). Still, the antenna was placed in an old-fashioned sculptural way like a diadem or a 'ready-made' object with ironic society-critical connotations of mass media consumption. The team's radical extraction of popular symbols from the reality, and historical symbols from the past, for their insertion into design became a Postmodernist institution for the design practices of the seventies and the eighties. Up until the two thousands such motifs were clearly observable in Friedrich Hundertwasser's playful Postmodern realizations. It also seamlessly merged with the ideals of parametric architecture. One example of the extraction of popular symbols in parametricism was Mark Foster Gage's concept design for the Helsinki Guggenheim Museum in 2014. With its fantastic merge of cartoonish and animalistic forms, it represents the strain of Postmodern monumentality built upon an overlay of ordinary and visually popular symbols.

Haven i porównują jego symbolikę z Guild House autorstwa VSBA. Projekt, który DSB wraz z Robertem Venturim zaprojektowali w latach 1961–1963, był jednocześnie jedną z pierwszych rezydencji powstałych w wyniku ustawy o mieszkalnictwie wspierającym (Housing Act) w Filadelfii (1965–1966). W porównaniu Izeour, Scott Brown i Venturi określają Crawford Manor jest bohaterski, rzeźbiarski i oryginalny, podczas gdy Guild House jest przedstawiany jako zwyczajny, konwencjonalny i ironiczny.

Ironię konsumpcyjnej symboliki w Guild House ucieleśnia gigantyczna, niewymiarowa antena, która pierwotnie została zamontowana na szczycie fasady (Il. 3). Z tyłu budynku zamontowano prawdziwe anteny telewizji satelitarnej. Stanislaus von Moss celnie komentuje, „[t]a antena dokumentuje sytuację, w której to nie drukowane słowo zabiło budynek [von Moss nawiązuje do super heraldyki napisu GUILD HOUSE nad wejściem], ale raczej ekran telewizora zabił książkę” (von Moss, 1987, 58). Mimo to antenę umieszczono w staromodny, rzeźbiarski sposób, niczym diadem lub „ready-made” przedmiot, co niosło ironiczne, krytyczne wobec społeczeństwa konotacje dotyczące konsumpcji środków masowego przekazu. Zespół DSB i Roberta Venturiego w sposób radykalny „wyjmując” symbole popularne z ich rzeczywistości oraz symbole historyczne z przeszłości i reorganizując je w swoich postmodernistycznych realizacjach wpłynęła znacząco na charakter architektury lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Do lat dwutysięcznych obserwujemy projekty, gdzie ta logika miała miejsce, jak choćby w projektach Friedrich’a Hundertwasser’a. Ta metoda ekstrakcji symboli również wpłynęła na architekturę parametryczną i realizacje po latach dwutysięcznych. Dobrym przykładem jest tu projekt Mark’a Foster’a Gage’a z roku 2014 w konkursie na Muzeum Guggenheim’a w Helsinkach. Fantastyczne połączenia kreskówkowych i animalistycznych symboli parametrycznie opracowanych i komputerowo połączonych prezentują barokową postnowoczesną monumentalną elewację opartą na zwyczajnych motywach i symbolach.

SOCJOLOGIA PODMIEJSKA: WYZWANIA POSTMODERNISTYCZNEGO KONSUMPCJONIZMU I JEGO SYMBOLI

Dwa lata po studium „Learning from Las Vegas” w 1968 r. w Yale DSB zaproponowała kolejne socjurbanistyczne analityczne studio „Learning from Levittown” w 1970 r. Nauka z Levittown skupiła się na amerykańskich powojennych przedmieściach i systemie znaków, którymi w projektach posługiwali się ich mieszkańcy. W kolejnych typach przedmieść, ich mieszkańcy the Levittowners, the Country Clubbers czy the Ranchers, wykorzystywali w swoich domach i projektowaniu wewnątrz stylistyczne kody dotąd pomijane w głównym nurcie badań nad miastem. Analizy studentów ze zdjęciami, szkicami i komiksowymi dymkami przedstawiają symbole rozszyfrowane z takich anonimowych rezydencji podmiejskich (Il. 4). Motyw Levittown pojawia się później ponownie na wystawie VSBA z okazji obchodów dwustulecia i wystawach „Signs of Life: Symbols in the American City” w Waszyngtonie, w Renwick Gallery w Smithsonian Institution.

Humorystyczny sposób, w jaki DSB i jej uczniowie przedstawiają fantazje i aspiracje amerykańskiej klasy pracującej, nie ma sobie równych do teraz. Szkic typowej posiadłości

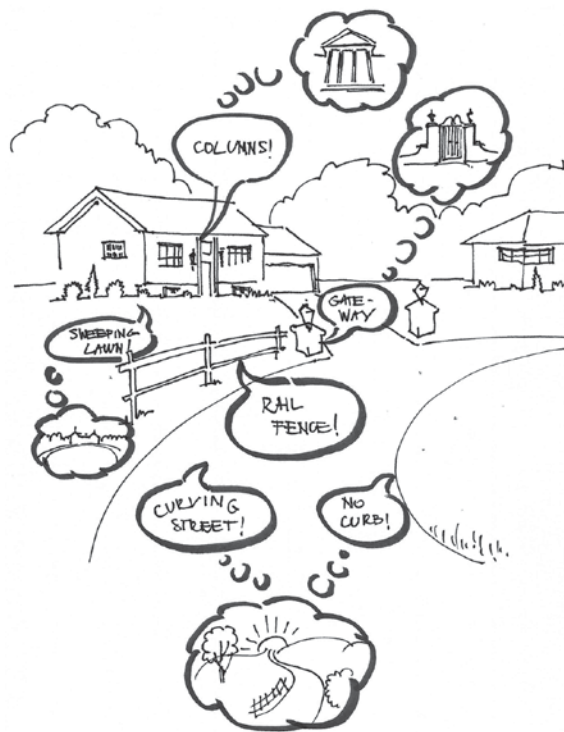
SUBURBAN SOCIOLOGY: CHALLENGES OF POSTMODERN CONSUMPTIONISM AND ITS SYMBOLS

After the “Learning from Las Vegas” studio in 1968 DSB taught ‘Learning from Levittown’ studio in 1970 at Yale. Learning from Levittown has focused on American post-war suburb, and the sign system such suburbans as Levittowners, Country Clubbers, or Ranchers used in their house and interior design. The studies with photos, sketches, and comic-like bubbles represent the symbols decoded from such anonymous middle-class residences (Ill. 4). The Learning from Levittown has reappeared later on in an exhibition for the Bicentennial celebrations and exhibitions ‘Signs of Life: Symbols in the American City’ in Washington, D.C., at the Renwick Gallery of the Smithsonian Institution.

The humoristic way in which DSB and her students represent the phantasies and aspirations of American working-class is unmatched. The sketch of the typical Levittown estate shows the owners’ search for the symbols of dignity, historical aristocratic roots, and a show of financial status of its inhabitants. The problem is that the overlapping and juxtaposition of such symbols as countryside rail fence, columns in the entryway, or rural curving street together result in overwhelming and pastiche effect. The search for symbols of a good life in Levittown’s interiors represented by *The Home* is also grotesque. In one salon we can see the themes from various architectural periods, represented by single

Il. 4. Venturi, Scott Brown and Associates Inc., “Przykłady symboliki podmiejskiej,” z “Learning from Levittown Studio”, Yale University, 1970. © Piotr Adamski adaptacja grafiki z “Learning from Las Vegas” 1972

Ill. 4. Venturi, Scott Brown and Associates Inc., Precedents of Suburban Symbols, from the ‘Learning from Levittown’ studio, Yale University, 1970. © Piotr Adamski adapted from *Learning from Las Vegas* 1972

Levittown uwypatnia poszukiwanie przez właścicieli symboli ich godności, historycznych arystokratycznych korzeni i próbę ukazania statusu materialnego mieszkańców. Problem w tym, że nakładanie się i zestawianie ze sobą takich symboli, jak wiejski płót sztachetowy, klasycystyczne kolumny w sieni czy wiejska kręta uliczka, daje ostatecznie efekt chaotyczny i pastiszowy.

Groteskowe jest także poszukiwanie symboli „dobrego życia” we wnętrzach mieszkań Levittown reprezentowanych w części wystawy poświęconej wyposażeniu, utytułowanej „Dom”. VSBA w wystawie „Dom” prezentowanej we wnętrzu Renwick Gallery w Smithsonian Institution utworzyli kopię typowych wnętrz amerykańskich przedmieść z ironiczną precyzją. W jednym salonie możemy zobaczyć motywy z różnych epok architektonicznych, reprezentowane przez pojedyncze meble. Można zobaczyć fotel w stylu regencyjnym, drzwi w stylu art déco, lampę renesansową, kredens i georgiańską draperię (Il. 5). Ten przepych symboli burżuazyjnego życia był przedmiotem wnikliwych badań postmodernistycznych architektów. W swoim komentarzu do wystawy VSBA stanowią, że modernistyczni architekci odrzucili wiele wzorców społecznych w swoim dążeniu do promowania ideału, w ich mniemaniu moderniści „budują dla Człowieka [Man], a nie dla ludzi” (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972, 154). Poprzez to zagubione zostają symbole aspiracji i gustów dużej części społeczeństwa.

Scott Brown, Venturi i Izenour twierdzili, że modernistyczni architekci niesłusznie odrzucili ideę heterogeniczności społeczeństwa, nawet jeśli obraz konsumpcjonistycznego życia na przedmieściach okazał się kiczowaty, wizualnie zanieczyszczony, chaotyczny, sprzeczny stylistycznie i reprezentujący wartości komercyjne. Aspiracje klasy średniej i jej wymarzonego życia na przedmieściach, jak w Levittown w mniemaniu postmodernistów były ważne i niepodlegające dyskusji lub pouczeniu. Jednocześnie przyznawali także, że istnieje cienka granica między liberalizmem a „staromodnym snobizmem klasowym” reprezentowanym w architekturze, projektowaniu wnętrza i planowaniu obszarów podmiejskich w postmodernistycznym ideale wolności ekspresji i przepychu symboliki. Uosobieniem takiego konfliktu były dla nich amerykańskie domy deweloperskie z lat 60. XX w. z zastosowaną zupełnie chaotycznie dekoracyjną symboliką. Na drugim końcu spektrum przedstawiali corbusierowskie Dom-ino jako potężną reprezentację pustej, niemej, modernistycznej ramy, industrialnej biedy doświadczenia przestrzeni i totalnego braku symboliki (Benjamin, 1933) w etosie masowej produkcji, optymalizacji i prefabrykacji (Aureli, 2023, 210).

Badania urbanistyczne z elementami studiów etnograficznych miały bardzo duży wpływ na współczesną praktykę urbanistyczną. Skupienie się na kulturowym wymiarze egzystencji człowieka w mieście i w architekturze, na jego społecznych, etnicznych i historycznych uwarunkowaniach otwiera nowe możliwości dla projektantów. Ewolucja tego typu analiz we współczesnych studiach partycypacyjnych przyniosła obopólną korzyść dla projektantów i mieszkańców miast. Przykładami rehabilitacji miejskiej opartej na partycypacji i szczegółowych studiach etnograficznych możemy zaobserwować w takich realizacjach rewitalizacji, jak Port Nordhavn w Kopenhadze, East End wiosce poolimpijskiej w Londynie czy w poprzemysłowych Księżym Młynie w Łodzi.

Il. 5. Venturi, Scott Brown and Associates Inc., Znaki życia: Symbole Amerykańskiego miasta, Renwick Gallery, Smithsonian Institution, Waszyngton, D.C., 1974–1976, widok instalacji „Dom”. © Piotr Adamski adaptacja ze zdjęcia „Out of the Ordinary” 2018

Ill. 5. Venturi, Scott Brown and Associates Inc., *Signs of Life: Symbols in American City*, Renwick Gallery, Smithsonian Institution, Washington D.C., 1974–1976, Installation view of *The Home*. © Piotr Adamski adapted from *Out of the Ordinary* 2018

furnishes. One can see a regency style armchair, an art deco door, lamp, a renaissance credenza, and Georgian drapery (Ill. 5). This overflow of ordinary tastes was a subject of careful and intentional studies of Postmodern architects and planners. In their commentary they wrote that many ordinary social patterns were dismissed by the modern architects in their quest for promoting the Ideals ‘they build for Man rather than for people’ (Venturi, Scott Brown, Izenour, 1972, 154).

DSB, Venturi and Izenour claimed that Modernist architects rejected the idea of heterogeneity of society, even if the image of suburban consumerist life ended up to be sprawled, visually polluted, chaotic, stylistically conflicting, and representing middle-class commercial values and aspirations of a dream suburban life, like those in the Levittown. They also acknowledged that there might be a fine line between liberalism and ‘old-fashioned class snobbery’ represented in architecture, interior design and suburban planning. The epitome of such conflict are the developer’s houses of the 1960s with applied decorative symbols. The other end of the spectrum is to be the Maison Dom-ino, a powerful representation of and empty Modernist frame, of the poverty (Benjamin, 1933) and muteness of experience in an ethos of mass production and prefabrication (Aureli, 2023, 210).

Such ethnographic study of suburban architecture has been transmitted to contemporary urban theory. The effort to research not only the visuals but also the symbolism of cultural, aspirational, and historical plane of society’s existence has enriched the socio-urban studies beginning in the sixties. They evolved into more participatory studies, making

WNIOSKI

Bez wątpienia można stwierdzić, że dziedzictwo Denise Scott Brown, badań jej studentów w Yale i jej zespołu pozostaje w centrum współczesnych studiów miejskich. Po pierwsze, uważna i szczegółowa obserwacja życia miejskiego oraz uchwycenie specyficznego obrazu miasta za pomocą fotografii, kolażu, leporello i wideo do dziś pozostaje ważnym narzędziem w badaniach urbanistycznych i społecznych. Wiele metod popularyzowanych i wprowadzonych przez DBS jest używanych do dzisiaj w programach studiów urbanistycznych na uczelniach na całym świecie. Połączenia nieformalistycznych badań miasta i jego mieszkańców ewoluowały w metody partycypacyjne, warsztaty dla lokalnej społeczności, konsultacje społeczne oraz bliską i szczegółową obserwację życia codziennego mieszkańców. Delikatne połączenia socjologii urbanistycznej, inkluzja symboliki popularnej i masowej oraz szacunek dla aspiracji lokalnej ludności jest krokiem w kierunku włączającym mieszkańców w procesy miastotwórcze.

Obrazy miejskie nie tylko uzupełniają analizy formalne i funkcjonalne środowiska mieszkaniowego, ale często mogą być jednym z najbardziej precyzyjnych wskaźników realnego stanu miasta, jednocześnie umożliwiając wgląd w jego tożsamość w mikroskali (Linder, 2023). Takie obserwacje ludzkich zachowań w ich środowisku mieszkaniowym mogą zapobiec zaburzeniu przez architektów i planistów delikatnej sieci lokalnego *genius loci*. Jednym z rezultatów społecznie zaangażowanych analiz środowiska mieszkaniowego Denise Scott Brown była akceptacja popularnego gustu i kultury popularnej. Jej uważność na symbolikę podmiejskich domów ukazujących tożsamość mieszkańców i ich aspiracje jest niezrównana w kontekście studiów nad socjologią przedmieść. W jej ujęciu można zauważyć, że pomimo zamieszania stylistycznego, tętniące życiem środowisko miejskie i podmiejski krajobraz mogą być traktowane z odrobiną humoru i troski, a nie jako zło konieczne lub przyczynę do pracy u podstaw nad gustami mieszkańców.

Inne współczesne implikacje podejścia włączającego, jakie obserwujemy u DSB w jej studiach nad zamieszkaniem, to uwaga skupiona na tym, co wernakularne i zwyczajne. Istotnie, to przestrzenie obsługujące, które często wypełniają luki w miejskim krajobrazie pomiędzy monumentalnymi obiektami, mają swoją rację bytu, styl i nie muszą być uznawane za jednoznacznie szkodliwe lub szpecące. Symbole postmodernistycznego życia konsumpcyjnego przedstawione w jej badaniu wraz z Venturim i Izeourem w Las Vegas pokazują zawłaszczenie obrazu miasta przez różne siły komercyjne, przemysłowe, usługowe. Brak architektonicznej cechy trwałości charakteryzujący stacje benzynowe, infrastrukturę, billboardy i przydrożne restauracje nie dyskwalifikuje ich pod względem analizy, oceny, kontemplacji i odkrywania na nowo. Wydaje się, że jest to jeden z najbardziej radykalnych i socjoaktywnych elementów postmodernistycznej teorii oferowanych przez tę grupę. Ich aktywne socjoplastyczne interwencje i analizy stanowią propozycję dalszego otwierania dyskursu o środowisku pracy i mieszkania (Stevens, Dovey, 2022).

possible a holistic rehabilitation processes in various cities around the world including Copenhagen's old port of Nordhavn, London's post-Olympics East End, or Łódź's post-industrial Księży Młyn.

CONCLUSIONS

Without a doubt one can state that Denise Scott Brown's and her teams' legacy remains at the core of contemporary urban studies. First, a careful and detailed observation of urban life and the grasping of the specific image of the city by the means of photography, collage, leporellos, and video, still to this day remains an important tool in urban and social studies. Many of the DSB's methods are used up to this day in urbanism curricula around the world, linking the studies of the city with and active and unorthodox methods of research. Such methods evolved into participatory workshops for the local communities, the close observation of a delicate web of urban sociology, inclusivity of popular and ordinary, and respect for the aspirations of the inhabitants. They all provide a better understanding for planners of the image of the city and help to maintain its original character.

Urban imagery does not only supplement the formal and functional housing environment analyses but might often be one of the most powerful indicators of city's actual condition and an insight into its micro-scale identity (Linder, 2023). Such observations of human behaviour, might prevent the architects and planners from distorting the delicate web of the local genius loci. One of the results of the socially engaged housing environment analyses of Denise Scott Brown was the acceptance of the popular taste and popular culture. Her careful attention to symbolism represented by the studies of suburban houses showing the identity of the residents, their aspirations is unmatched. Inclusiveness, resulting often in stylistic confusion, might be the part of a lively build environment, and of the of the cityscape, and DSB presented it with a touch of humour and care.

Other contemporary implications of DSB's inclusiveness in residential studies is her attention to the vernacular and ordinary, the serving spaces that often make the most of the urban scape. The symbols of Postmodern consumerist life represented in DSB's, Venturi's and Izeour's Las Vegas study show the appropriation of commercial, industrial, and the ordinary city imagery. Lack of permanence that characterizes the gas stations, infrastructure, billboards, and highway diners, does not disqualify them in terms of being analysed, judged, contemplated on, and reinvented. That seems to be one of the most radical and socio-active components of the Postmodern cultural theorem offered by the group. Those active socioplastic (Risellada, 2011) interventions and analyses are a proposition to open the discourse further, and might be an invitation for both loose and formal planners-residents interactions (Stevens, Dovey, 2022).

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- [1] Andrews, M., ed., 2013, *Doing Narrative Research*, London: Sage.
- [2] Aureli, P. V., 2023, *Architecture and Abstraction*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- [3] Benjamin, W., 1999 (first ed. 1933), *Experience and Poverty*, in *Selected Writings* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- [4] Bornat, J., 2008, *Biographical methods*. In: Alasuutari, Pertti; Bickman, Leonard and Brannen, Julia red. *The Sage Handbook of Social Research Methods*. London: Sage, (344–356).
- [5] Brownlee, D., D. de Long, K. Hiesinger, 2001, *Out of the Ordinary: Robert Venturi, Denise Scott Brown and Associates*, Philadelphia: Philadelphia Museum of Art.
- [6] Eyers, T., ed. 2012, *Lacan and the Concept of the 'Real'* London: Palgrave Macmillan.
- [7] Gans, H., 2017 (first ed. 1955) *The Levittowners: Ways of Life and Politics in a New Suburban Community*, New York: Columbia University Press.
- [8] Ingraham, K., 2023, *Architecture's Theory*, Cambridge, MA: the MIT Press. – brak powołania w tekście
- [9] Jacobs, J., 1961, *The Death and Life of Great American Cities*, New York: The Modern Library. – brak powołania w tekście
- [10] Klotz, H., 1990, *The History of Postmodern Architecture*, Cambridge, MA: the MIT Press. – brak powołania w tekście
- [11] Linder, B., ed., 2022, *Invisible Cities and Urban Imagination*, New York: Springer.
- [12] Risellada, M., ed. 2011, *Alison and Peter Smithson: a Critical Anthology*, Barcelona: Ediciones Poligrafia.
- [13] Scott Brown, D., 2018, *Soane Medal Lecture*, London: Sir John Soane's Museum.
- [14] Scully, V., 2011, "The Work of Venturi and Rauch, Architects and Planners." Whitney Museum of American Art.
- [15] Skyes, A. 1996., *Constructing a New Agenda for Architecture Architectural Theory 1993-2009*. New York: Princeton Architectural Press. – brak powołania w tekście
- [16] Stevens, Q. and Dovey, K., 2023, *Temporary and Tactical Urbanism (Re)Assembling Urban Space*, London: Routledge.
- [17] Stierli, M., 2018, *Montage and the Metropolis: Architecture Modernity and the Representation of Space*, New Haven: Yale University Press.
- [18] Stierli, M., and David B. Brownlee, red., 2019, *Complexity and Contradiction at Fifty*. New York: The Museum of Modern Art. – brak powołania w tekście
- [19] Venturi, R., Scott Brown, D. and Izenour, S., 1972, *Learning from Las Vegas*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- [20] Venturi, R., 1966, *Complexity and Contradiction in Architecture*, New York: MoMA.
- [21] Vidler, A., 2008, *Histories of the Immediate Present: Inventing Architectural Modernism*. Cambridge, MA: MIT Press. – brak powołania w tekście
- [22] Von Moss, S., 1975, *Lachen, um nicht zu weinen Interview mit Robert Venturi and Denise Scott Brown*, interview by Stanislaus von Moos, *Archithese* 13, (18-76).
- [23] Von Moss, S., 1987, *Venturi, Rauch and Scott Brown: Buildings and Projects*, New York: Rizzoli.
- [24] Von Moss, S., 1999, *Venturi, Scott Brown & Associates - 1986-1998*. New York: The Monacelli Press.